

**İBRAHİM EFENDİ KONAĞI'NDA ESKİ İSTANBUL'UN GÜNDELİK
HAYATI****THE DAILY LIFE OF THE OLD ISTANBUL REFLECTED IN *THE
MANSION OF İBRAHİM EFENDİ***

*Sevgül TÜRK MENOĞLU**

Özet:

Samiha Ayverdi, Türk edebiyatına otuz altı eseri ile önemli katkılarda bulunmuş bir yazardır. Ayverdi, yaşadığı dönemde Balkan savaşı, Trablusgarp savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi dört büyük savaşa şahit olmuştur. Yazarın yaşadığı dönem, Batılılaşma faaliyetlerinin de yoğun bir biçimde yaşandığı bir dönemdir. Kurtuluş savaşından sonra kurulan Cumhuriyet ve onun getirdiği batılılaşma çabaları da yine yazarın yaşadığı döneme rastlar. Türk toplum hayatındaki bu çalkantılı süreç, Ayverdi'nin eserlerine de yansımıştır. Kendini imparatorluk Türkiye'sinin son evlatlarından olarak gören Ayverdi, birçok eserine Osmanlı'nın ihtişamlı günlerine duyduğu özlemi yansıtır. Bir taraftan da Batılılaşma sürecinde yaşanan kültürel yozlaşmadan duyduğu rahatsızlığa yer verir.

İbrahim Efendi Konağı, yarı hatırat tarzında yazılmış, Ayverdi'nin çocukluğuna dair kesitler barındıran, Eski İstanbul'da bir konağın gündelik yaşantısına dair birçok ayrıntıyı içeren bir eserdir. Bu eser, Eski İstanbul'un kültürel hayatına ait bu küçük ayrıntıları, bir devrin hayata bakışı ve oluşturduğu yaşam şeklini bizzat yaşayarak görmüş bir yazarın kaleminden vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Samiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı, Eski İstanbul, Gündelik Hayat, Konak Yaşantısı.

Abstract:

Samiha Ayverdi is a writer who had important contribution in Turkish literature producing thirty six works. Ayverdi, during her lifetime witnessed Balkan war, Tripoli war, World War, War of Independence Westernization process was experienced in all its intensity in the period. Liberation War broke out after the Republican era which brought about westernization process with all its means and modes which were put into expression in the literary works of the Turkish society which was characterized by a turbulent process. All these things are reflected in Ayverdi's works. She saw herself as belonging to The Lost Generation and the last offspring of an empire from which Turkey came to be formed, In many works of

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü - Van se_cabaz@hotmail.com

hers, the Ottoman Empire's glorious days of longing were reflected. On the one hand the Westernization process which began to exist as a movement bringing about cultural corruption and was a subject of discomfort looks large in her works. In Ibrahim Efendi Mansion, semi memories in the style was written in, Ayverdi's childhood on the sections that hosts the old Istanbul plotting everyday life in all its details that contains the artifact. In this work, Old Istanbul' s cultural life have been reflected in details.

Key words: Samiha Ayverdi, İbrahim Efendi Mansion, Old Istanbul, Everyday Life, Host Life.

GİRİŞ

Samiha Ayverdi, 1906'da İstanbul Şehzadebaşı'nda, Kalenderhane civarında dünyaya gelir. Babası Piyade kaymakamlarından İsmail Hakkı Bey, annesi Fatma Meliha Hanım'dır. Ayverdi aynı zamanda mimar Ekrem Hakkı Ayverdi'nin de kardeşidir. Samiha Ayverdi'nin dünyaya geldiği semt olan Şehzadebaşı İstanbul'un Suriçi diye tabir edilen en eski yerleşim bölgesinin tam ortasında yer alır. *“Burası kültür ve yaşama tarzı bakımından Osmanlı toplumunun refah seviyesi oldukça iyi ailelerinin, ulemanın, bürokratların, şeyh ve dervişlerin, orta halin üzerindeki esnafın yaşadığı bir semttir”* (Okay, 2011, s. 241). Samiha Ayverdi, böylesine seçkin bir muhitte doğmuş ve çocukluğu bu muhitin renkli ve zengin kültürel unsurlar barındıran atmosferinde geçmiştir. Ayverdi, bir mektubunda çocukluğunun geçtiği yerlere dair şunları aktarır:

“Şehzadebaşı gibi İstanbul'un karakteristik semtlerinden birinde geçen çocukluğum ve babamın dostlarıyla dolup boşalan selâmlığımız, hattâ uşak, aşçı ve mahalle bekçilerinin uğrağı olan koğuş safaları, bize cömertçe iz bırakıp geçen mazi levhalarındandır” (Koçu, 1960, s. 1665). Ayverdi, İstanbul'un kendisi için bir tiryakilik olduğunu ve bu tiryakiliğin bir divaneliğe vardığını söyler (Ayverdi, 1977, s. 4). Ayverdi'nin eserlerine yansıyan İstanbul, bir yönüyle çöküşün ve inkırazın derinlemesine yaşandığı bir İstanbul'dur. Yazar, yaşadığı dönemde Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı görmüş, Osmanlı'nın son dönemlerine, bir imparatorluğun çöküşüne şahit olmuş ve ruhunda oluşan derin acıları İstanbul sevgisiyle yoğurarak eserlerine yansıtmıştır. Yazar, Kenan Rifâî'nin tasavvufi çizgisinde hayatını düzenlemiş ve tasavvufî bir derinliği hayatının önemli bir parçası haline getirmiştir. Eserlerindeki derinlikte bunun etkisi görülür. Yazarın hayatı boyunca yazmış olduğu 36 eseri vardır. Ayverdi, 1993 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Samiha Ayverdi, eserlerinin çoğunda 20. yüzyılın başlarında yok olmaya yüz tutmuş, ancak az da olsa varlığını muhafaza etmeye çalışan bir

medeniyetin ve kültürün kendisinde iz bırakan ayrıntılarını okuyucuya aktarır. Bu eserlerden biri de Ayverdi'nin çocukluğunun bir kısmının geçtiği uzaktan akrabası İbrahim Efendi'nin konağındaki yaşantıya yer verdiği İbrahim Efendi Konağı¹ adlı eseridir. Samiha Ayverdi, İbrahim Efendi Konağı'nda bir dönem İstanbul'unun konak ve köşklere süregelen yaşantısı hakkında zengin malzemeler sunar. Bu eserden hareketle İstanbul'un o dönemdeki gündelik yaşantısına dair ipuçları yakalamak mümkündür. Ayverdi, kitabının başında kendisini ve kendi kuşağını "İmparatorluk Türkiyesi'nin hemen de son evlatları" (s. 7) olarak tanımlar. Yazar, "efsane zannedilecek kadar muhteşem ve refahlı geçmiş o devrin son yıllarını idrak etmiş" (s. 7) biri olarak bir kültürü sonraki nesillere bu eser vasıtasıyla aktarmak istediğini belirtir. Anlattıklarının günümüze çok uzak ve ince ayrıntılarla bezeli bir kültürün malzemesi olması sebebiyle yazar bu anlatılanların masal gibi telakki edilebileceğini, fakat hepsinin "zamanı, mekânı, vak'aları, şahısları, isimleri hatta vak'aların seyri, sırası ve detaylarının gerçek ve yaşanmış bir hayat tablosu" (s. 7) olduğunu belirtir.

Eser, iki bölümden oluşur. İlk bölümde İbrahim Efendi'nin ihtişamlı konağının gündelik ve renkli yaşantısı dikkat çeker. Dönemin İstanbul'unun gözde semtlerinden biri olan "Şehzadebaşı'nda Kalenderhâne Câmii'nin önündeki meydana bakmakta" (s. 41) olan bu konak "yirmi beş odalı, haremlî selamlıklı" (s. 42) bir yapı olarak "devrinin, içtimâî çehresini ve gelenek icaplarını çizgisi çizgisine aksettiren binâlardan biri[dir]" (s. 42). Konakta, İbrahim Efendi, karısı Halet Hanım, kızı, damadı, torunu Râtibe, evlatlığı, odalıklar ve oldukça kalabalık bir hizmetli kadrosu yaşar. Eserin ilk bölümünde gündelik yaşantısıyla renkli, zengin ve şaşıklı bir görünüm arz eden konak, ikinci bölümde İbrahim Efendi'nin ölümüyle ailenin ekonomik yönden sıkıntıya düşmesi sonucu yavaş yavaş dağılır.

Eserde doğumdan ölüme kadar İstanbul'un gündelik yaşantısına dair birçok ayrıntıyı görmek mümkündür. Bu unsurlar, şu başlıklar altında değerlendirilebilir:

1. HAYATIN EVRELERİ

1.1. Doğum

Eski İstanbul'da konak gibi büyük evlerde doğum önemli bir gelişmedir. Aileye yeni katılacak olan birey için birçok hazırlık yapılır. Bebek daha dünyaya gelmeden bu hazırlıklar tamamlanır. İbrahim Efendi'nin kızı Şevkiye Hanım'ın hamileliği yedinci ayına ulaşınca çocuk takımları ortaya çıkarılır. Lohusa için yatak takımları hazırlanır. Bebek odası düzenlenir ve bebek için konaktaki kalfalar içinden uygun bir dadı seçilir (s. 82-83).

¹ Ayverdi, S. (1999). *İbrahim Efendi Konağı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. (Çalışmamızda verilen sayfa numaraları kitabın bu baskısına aittir.)

Doğum zamanı gelince İbrahim Efendi konağına bir doktor getirilir (s. 83). Doğum, doktor tarafından gerçekleştirilir. Ancak doktor çağırılması dönemin İstanbul'u için harcıâlem bir durum olmayıp, ancak İbrahim Efendi gibi hali vakti yerinde aileler için geçerlidir. Sıradan halk, doğum için ebe çağırır. Bu ebeler, “*ya annelerinden öğrendikleri sanatı yürüten veya geçimlerini sağlamak için bu işi öğrenmiş bulunan birtakım yaşlı kadınlardan ibaretti[r]*” (Ali Rıza Bey, s. 103), ya da komşu kadınlardan bu işi anlayan tecrübeli bir kadındır. İbrahim Efendi'nin konağından evlendirilerek ıarak çıkarıldıktan sonra “*Topkapısı ile Edirnekapısı arasında*” (s. 317) bir mahallede yaşayan Şayeste Kalfa da “*mahallenin lohusalarına yetiş[ir]*” (s. 321). Hatta ebeleri yetişemeyen lohusalara çağrıla çağrıla civarda herkesin teveccühün kazanır ve aranan bir ebe olur.

Doğum sonrası geleneklerinden biri beşik çıkma merasimidir. Bu gelenek, bebeğin yedi günlük olmasının ardından yapılır. Ayverdi'nin eserinde “*yedi döşeği kaldırmak*” (s. 322) olarak geçen bu merasim, lohusalığın altıncı günü gece yarısı yapılır (Ali Rıza Bey, s. 108). Buna göre ebe hanım engilerle birlikte aşığı kata iner. Beşiği muhafaza edildiği odadan çıkarırlar, önünden ve arkasından ikişer kadın tutmuş, soygun denilen ve düğünlerde hizmetçilik eden hamam ustaları beşiğin dört tarafında kırmızı yeşil fitilli muamları ellerine almış ve Ebe Hanım renk renk askılarla süslenmiş beşiğin önüne düşmüş olduğu halde çalgıcılar alarak ve engiler oynayarak yavaş yavaş yukarı kata çıkarlar” (Ali Rıza Bey, s. 109). Burada beşik odanın ortasına konur. Ebe hanım baş tarafına oturup ninni söyler. Buna algı da dâhil olur. Beşiğin etrafında dönülür. Bu sırada aile fertleri de engilerin her birine çeşitli kumaşlardan askılar asarlar, misafirler tarafından altınlar yapıştırlır (Ali Rıza Bey, s. 109). Bunun yanında lohusalığın sonlandığı kırk hamamına da Ayverdi'nin eserinde yer verilir (s. 322). Kırk hamamında ise lohusa ve bebek hamama götürülür. Konu komşu da davet edilir. Bebek ebe hanımın kucağında hamamın dıőında üç defa dolaştırılır. Daha sonra da içerde akőama kadar eğlence engi ve çalgılarla devam eder (Ali Rıza Bey, s. 110-111). Bunlar, Eski İstanbul'a özgü ve artık unutulmuş geleneklerdir.

1.2. Çocukluk

1.2.1. ocuk Eğitimi

Eserde ocuk terbiyesi daha çok yeni ile eskinin atışması ve birtakım değerlerin yitip gitme eğilimi içinde oluşundan hareketle anlatılır. Eserin bir inkıraz devrine atıfta bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Eğitim konusuna değinirken de yazarın yine bu vurguyu öne çıkardığı dikkatlerden kaçmaz. İbrahim Efendi konağında büyük bir ihtimamla yetiştirilen İbrahim Efendi'nin torunu Râtibe iyi bir eğitim alır. Çocukluğunda Mail Kalfa ve Türkçe hocası Mihriye Hanım tarafından “*yerli ve manevi kıymetler[le]*” (s. 163) yetiştirilen Râtibe'nin, era adında bir ecnebi mürebbiyesi de vardır.

Eserin Osmanlı'nın çöküş süreci ve bir inkıraz dönemi ile bağlantılı giden anlatımında bu durum da kültürel çöküşle ele alınarak değerlendirilir. Gerek Râtibe'nin mürebbiyesinin bütün millî ve ahlâki gelenekleri küçümsemesi, gerekse konaktaki *"terzilerin, mürebbiyelerin içeri soktukları Garp rüzgârları"* (s. 163) küçük Râtibe'yi de etkiler. Özellikle *"Beyoğlu'ndan esen"* (s. 163) bu batılılaşma havası devrin İstanbul'una yayılır. Buna rağmen manevi değerlere bağlı olarak yetişen Râtibe *"gece yatağına girdiği zaman gene geçmişlerine Fâtiha oku[r], yeni bir elbise giydiği zaman, gene besmele çek[er]"* (s. 163).

Dönemin yaşantısı içinde evlatlık alma geleneğine de yer verilir. İbrahim Efendi'nin kızı Şevkiye Hanım ve kocası Sâlih Bey, uzun yıllar çocukları olmayınca konağa bir buçuk yaşında bir Çerkes kızını evlatlık olarak alırlar. Bu çocuğun bakımında da kalfalar görev alır (s. 81).

Konakta büyüyen bir çocuk olan Râtibe, bir üst tabaka içinde büyüdüğü için, farklı zümrelerden insanlarla bir teması olmaz. Bu yüzden biraz yalnızlık duygusuyla yoğrulmuş olarak büyür. Devrin orta halli ailelerinin çocukları sokakta bulunmalarından dolayı çocukluklarını daha dolu yaşarlar. İstedikleri zaman sokağa çıkabilmenin verdiği özgürlükle kışın büyüklerden gizli, üstüne çeşitli meyve şurupları döküp kar helvası yeme gibi ufak tefek kaçamaklarla mutlu olurlar (s. 190).

1.2.2. Sünnet Törenleri

Devrin sünnet merasimleri de eserde yer bulur. Sünnet eğlenceleri *"o devir cemiyetinin parmakla gösterilecek kadar sayılı gece hayatından biri"* (s. 326) olarak değerlendirilir. Sünnet eğlenceleri ailelerin mevki, konumu ve mâli gücüne göre düzenlenir. Bu eğlenceler için konaklarda, köşklere meydan düğünleri yapılacak salonlar mevcutken, orta halli aileler evlerinin bahçelerinde bu merasimi düzenlerler. Çocuğun yatağı belirlenen bu salonlara veya bahçelerde ayrılmış yere konur ve yine ailelerin bütçesine göre süslenir (s. 326). Sünnete hazırlık olarak birkaç gün öncesinden sünnet olacak çocuk, sünnet kıyafetleri giydirilerek Eyüp Sultan'a götürülür. Daha sonra da aile büyükleri ziyaret ettirilerek el öptürülür (s. 7). Yazar, on dokuzuncu asır ortalarında sünnet çocuğunun mücevherlerle süslü nazarlıklı fesler takarak ve boyunlarına cüz keseleri asılarak, şallarla süslü atlara bindirilerek, bir tarafta davul zurnalar, bir tarafta ilahiler ve kasidelerle sokak sokak dolaştırıldığını da ekler. Ancak bu gelenek zamanla sadeleşerek yalnızca sünnet kıyafeti giyip ziyâretlere gitmek şekline dönüşmüştür (s. 327).

Yazar, daha eski dönemlerde sünnet ettirilecek çocukların tepelerinde bir tutam saç bırakılıp örüldüğü ve bu örgünün *"sünnet saçı"* olarak adlandırıldığı, sünnet günü de kesildiği bilgisini vererek eski bir sünnet geleneğine de değinir (s. 328).

Dönemin İstanbul'unda sünnet eğlenceleri arasında Karagöz, hokkabaz ve meddahlar en çok tercih edilenlerdir. Bu sanatı icra edenlere çocuklar kadar büyükler de gülüp eğlenirler (s. 326). Sünnet yapılacağı esnada çocuk yaygaracı bir mizaca sahipse feryada başladığında “*ellerinde def, ağızlarında boru hazır bekleyen hokkabazlar, curcunabazlar çocuğun feryadını bastırarak bir şamata ile:*

-Heeeyt oldu da bitti mâşallah, oldu da bitti mâşallah! Diye bağırarak şaşırtıp susmaya mecbur ederler” (s. 328).

Sünnet merasimleri, gösterişli de olsa, sade de olsa yukarıda sayılan gelenekselleşmiş eğlencelerden vazgeçilmez. Eski İstanbul'un sakin hayatına bu tür merasimler, biraz da olsa, hareketlilik ve neşe katar.

1.3. Evlilik

Eski İstanbul'da evlilik, aile kurumunun çekirdeğini oluşturduğu için büyük bir öneme sahiptir. Evlilik ve düğün hazırlıkları günler öncesinden başlar. Düğünler de tıpkı hayata dair diğer unsurlar gibi ailelerin mevkileri, gelir durumları ve yaşantılarına göre farklılık arz eder. Zengin ve itibarlı ailelerin düğünleri onların yaşantısına uygun bir biçimde gösterişlidir. Yazar, eserde bu gösterişli düğünlerden birine yer verir. İbrahim Efendi'nin komşularından İbrahim Paşa'nın kızının düğünü, Paşa o dönem Şam'a vali tayin olduğundan, İkinci Abdülhamit tarafından yaptırılır. Bu gösterişli düğün şu şekilde anlatılır:

“Hazînedâr ustalar gelinin başına bahâ biçilmez taçlar, boynuna gerdanlıklar, kollarına, ellerine bilezikler, yüzükler taktılar. Gene aynı hazînedarlar ve harem ağaları, bellerine sardıkları futaların içindeki çeyrek liraları avuçlayıp avuçlayıp gelinin başından serptiler” (s. 205). Bu düğün saz, söz ziyafet ve eğlencelerle günlerce sürer.

Bu gösterişli düğünlere karşılık orta halli halkın düğünleri oldukça sade ve mütevazıdır. Konak düğünlerinde gelinler, “*başlarında zülf-i arus, parmaklarında dîvanhâne çivisi, hidiv donanması, tek taşlar, damla yâkutlar, zümrütler; göğüslerinde çark-ı felekler, kabak çiçeği, menekşe ve başak iğneler; boyunlarında akarsular, gerdanlıklar, kulaklarında salkım, dut ve gül küpeler”*(s.323) ile dikkat çekerler. Mahalle düğünlerinde ise “*bir elmas iğne ve birkaç bilezikten ibaret ziynetleri”* (s. 323) ile görülürler.

Dönemin düğünlerinin en önemli parçalarından biri de düğün alayıdır. Eserde düğün alayı da şu şekilde anlatılır: “*O devirde bir gelinin baba evinden koca evine gidişi de, esasları tesbit edilmiş bir merâsime bağlıydı. Damadın gönderdiği arabalar, gelin evinin sokağına sıralanırdı. Atların başından sallanan askılar, damadın müriüvetine ve kesesine uygun bu bahşişler de, gelin alayının şaşmaz âdetlerindendi. Hiçbir arabacı, askı takmayan düğün sahibine arabasını kiralamazdı.*

Sokakları dolduran bu arabalara evvela davetliler girer, gelin ise en sona kalırdı. Telli duvaklı kızı nâmahrem gözünden saklamak için arabanın iki yanına yaygılar, çarşaflar tutularak bindirilir; yol boyunca da perdeleri kapalı arabanın içindeki gelini kimse göremezdi” (s. 324).

Dönemin düğünlerinde en dikkat çekici geleneklerden biri de koltuk merasimidir. Bu merasim, düğün alayının meraklı bakışlarla beklediği bir andır. “*Arabasının etrafı çarşafla kapatılan gelin, güveyinin yardımı ile arabadan iner ve kocasının koluna girerek, kendilerine çevrilmiş yüzlerce yüziün şefkatli, muhabbetli, kışkanç, hasetli, alakalı, alakasız, tecessüslü, meraklı, beğenen, dudak büken, türlü istikamette, türlü tesir neşredici tâkibi ortasından ağır ağır*” (s. 324) ilerleyerek bu merasim gerçekleşir. Koltuk merasimiyle gelin odasına geçen gelin ve damat bir müddet burada baş başa görüşürler.(Musahipzade Celâl, 1946, s. 14). Koltuk merasiminden sonra damat, evden ayrılır ve akşam güvey yemeğine kadar içeri giremez (s. 325).

Düğün ile ilgili eski adetlerden biri de düğün evlerinin kapılarında mahalle bekçilerinin bekletilmesidir. Bekçi, “*her misafir gelişte ucu çivili kalın sopasını yere vurmak suretiyle misafiri haber verir*” (s. 325). Düğünlerde misafiri karşılama da özel bir merasimle gerçekleşir. Bekçinin haber vermesiyle misafiri soygun² olarak adlandırılan kadınlar karşılar. “*misafirlerin çarşaflarını, yeldirmelerini alırlar, önlerine düşülür, salona doğru yürünür.*” (Alus, 2005, s. 101). Hali vakti yerinde ailelerde, “*bir soygunun elinde buhurdan, diğerinin elinde gülâbdan olduğu halde davetlilere güzel kokular ikram ederek soygun odasına alır, yaşmağını, feracesini ya da çarşafını çıkararak bohçalara koyar ve misafiri gelinin bulunduğu odaya götürerek mevkiine uygun bir yere oturturlar*” (s. 325). Misafirler böylece gösterişli bir biçimde ağırlanırlar. Evden ayrılıncaya kadar da ikramların ardı arkası kesilmez.

2. EV HAYATI

Eserde, ev yaşantısı gündelik hayata dair tüm renkleriyle yer alır. “*O devirlerde hayatın merkezi ev idi*” (s. 188) diyen Ayverdi, doğum, ölüm ve evlenmelerin de hep evde gerçekleştiğini vurgular. Eserde konak ve yalı yaşantısına yer verildiği için burada da ev hayatının o mekânlardaki yansıması ele alınacaktır. İbrahim Efendi Konağı, dönemin klasik konak yapısına uygun olarak yapılmıştır. Konak, harem ve selamlık olmak üzere ayrılmıştır. Yirmi beş odadan oluşan konağın birinci katında “*iki mabeyn kapısı ile ayrılan harem ve selamlığın on bir misafir salonu*” (s. 43) vardır. Evin üst katı ise yatak odaları ve sandık odalarına ayrılmış olup, ev halkından başka kimse giremez (s. 43). Dönemin evlerinde geleneksel olarak bulunan sandık odası (Sema, 2002, s. 34) konakta da vardır. Buraya da

² “Soygun kadınlar: Nişan, düğün gibi toplantılarda konukları karşılayan, çeşitli hizmetlerde bulunan kadınlar için kullanılan bir halk deyiimi. Konuklardan zorla bahşiş koparmaya çalıştıklarından bu ad verilmiştir” (Alus, 2005, s. 101).

herkes giremez. Bunun yanında konakta kalfaların odası konağın bütün düzeninin sağlandığı bir mekân olarak dikkat çeker. Yazarın ifadesiyle bu oda, “*âdeta günlük hayatın hazırlanıp düzenlendiği bir laboratuvar*” (s. 46) vazifesi görür. Çünkü bu odada konağın günlük yaşantısına dair ayrıntılardan olan “*ince kilerin, erzak kilerinin eksikleri, artıkları; çamaşır, ütü, kola, temizlik, yorgan kaplama; mevsime göre reçel, turşu, salamura işleri; eşyaların tamiri; eskiyen ve kırılanların yerine yenilerinin konulması; hanımların oda ihtiyaçları; aşçıların, uşakların, seyislerin, yamakların, ayvazın, haremğalarının elbiseleri, çamaşırıları; kışa girerken yaza çıkarken elden geçecek kürk sandıklarının, sepet sandıkların, ambarların, dolapların, konsolların tertiplenme işleri, şiltelerin yastıkların atırılması hep o odada konuşularak yoluna konur, karara bağlanır*” (s. 46). Konağın selamlık dairesi ise “*erkeğin ev hayatının büyük bir kısmını içinde geçirdiği yer*” (s.65) olarak dikkat çeker. Selamlığa cümle kapısından girilir (s. 65). Burada da hizmetli kadrosu zengindir. “*Dış ağası, gidiş ağası, haremğaları, seyisler, uşaklar, aşçılar, bahçıvanlar, yamaklar*” (s. 65) bu kadronun içinde yer alır.

Eski İstanbul'da “*konaklarla büyükçe evlerde harem selâmlık arasında dönme dolaplar vardı*” (2002, s. 35) diyen Sadri Sema, bu dönme dolaplarla selâmlığa öteberi ve yiyecek verildiğini, kahve ve şerbet gönderildiğini ve haremde bunları gönderen hanımlarla selâmlıktan alan erkeklerin birbirini görmediğini söyler (2002, s. 35). Bu dönme dolap İbrahim Efendi konağında da bulunur. Samiha Ayverdi bu dönem dolabı “*harem taşlığı ile selâmlık taşlığının arasındaki duvara gömülmüş, bir taraftan öbür tarafa çevrilebilen raflı ve yuvarlak bir dolap*” (s. 69) olarak tanımlar.

Konak ve yalıların yeme içme adabı ve sofraya geleneği de oldukça renklidir. Eserde Mısır Vekili Hacı Süleyman Ağa'nın yalısındaki yemek ve sofraya adabına ayrıntılı bir biçimde yer verilir. Bu ayrıntılarda bir dönemin şaşaalı yaşantısından izler bulmak mümkündür. Her yönüyle zenginliğin yoğrulduğu ince bir zevki yansıtan sofraya: “*hem yıkanmaya gelen hem de solmaz ipeklerle işlenmiş olan*” (s. 26) bir örtünün yere yayıldığı, “*üstüne dört ayaklı şâhî, onun üstüne de meydan sinisi*” (s. 26) konularak kurulduğu gösterişli bir sofradır. Etrafına minderler konan sofranın sanatkârane düzeni şu şekilde anlatılır:

“*Herkes yerli yerine oturdu mu, ayakta bekleyen câriye iki avucu arasında toplu olarak tuttuğu yekpâre ve uzun peşkiri, oturanların dizlerine öyle mahâretle atardı ki peşkir, tam sofrada oturanların dizleri üstüne düşüp, câriyenin o hünerli el hareketiyle yayılıverirdi. İşte bu sahne, âdeta aile sofrasının şiir tarafıydı*” (s. 27). Sofrada kaşıklar dikkat çeker. Bu kaşıklar, “*çorba, pilav, tatlı ve hoşaf kaşığı olarak altın, gümüş, sedef, fildişi, boynuz, mercan, abanoz, sombalığı, ceviz, bağa, yeşim, kehrübâ ve yâkutlu ve zümrütlü mücevherli boy boy, renk renk*” (s. 27)'tir. Küçük

tabakların ve kâselerin içinde sabunlanmış ve gülsuyu serpilmiş ve “*destmal*” olarak adlandırılan elbezleri de bu sofranın renkli parçalarından biri olarak dikkat çeker (s. 27).

Konakta misafir ağırlama da yine geleneklere uygun ve küçük çapta bir merasimle gerçekleştirilir. Konağın kapısında daima “*fermeneli şalvarı, sırmalı saltası gene sırmalı takkesi ve şal kuşağı ile bir heykel azameti içinde kapı önünde bekleyen ayvaz*” (s. 65) bulunur ve geleni karşılar. Daha sonra ziyaretçi kadın da olsa erkek de olsa bir harem ağasına teslim edilir ve haremağası da misafirlerin kollarına girer kadınsa harem kapısına, erkekse selamlığa götürür ve burada da bu işle görevli ağalara bırakır. Bu ağalar da misafirleri temennalarla karşılayıp mevkiine ve vaziyetine göre istirahat odalarından birine alır (s. 66). Konakta misafir ağırlamanın dikkat çekici bir ayrıntısına da yer verilir. Misafir olarak giden kişi, evin efendisi evde yoksa bile hemen gitmez, bir müddet dinlenip yapılan ikramlardan da tadar. Aksi bir tavır, dönemin nezaket kaidelerine uygun düşmez (s. 67).

Misafire sunulan ikramların başında kahve gelir. Kahve, sıradan bir ikram muamelesi görmez. Hazırlanışından sunumuna kadar pek çok ince ayrıntıya dikkat edilir. Bir saray geleneği olan kahvenin sitilde ikram edilmesi³, İbrahim Efendi konağında da görülür. Sital takımı ve sitil örtüsüyle kahve sunulur. Kahve ikramı selamlıkta görevli ağalarca, haremde ise genç kızlar tarafından yapılır:

“*Misafirin adedine göre bir veya iki cariye sitil örtüsünü getirir, bir başkasının elinde tepsi bulunur, bir diğeri de güğümünden fincana kahveyi boşaltır*” (s. 31). Cariyeler, ikramdan sonra hemen salondan ayrılmazlar. Bir kenara çekilip, misafirlerden kahvelerini tazeletmek isteyenler olursa tekrar ikram etmek üzere beklerler (s. 31). Kahve için hazırlanan sitil örtüleri “*daire şeklinde olur, gümüş veya altın pulla işlenir, etraflarında da sırma saçak olur*” (s. 31). Kahveden sonra mutlaka ikram edilmesi gereken iki şey daha vardır: tatlı ve şerbet. Kapalı bardaklarda ikram edilen şerbetler mevsimine göre koruk, ahududu, Frenk üzümü, vişne şerbetidir (s. 32).

Misafire çubuk ikramı da dönemin konaklarının gelenekleri arasındadır. Dudağa değen ve başpâre ya da imâme denen kısmı kehrüba, orta kısmı ise gül, yasemin, pelesenk, hezeran, abanoz gibi ağaçlardan

³ Eski İstanbul’da, konak, köşk, yalı gibi hali vakti yerinde insanların yaşadığı mekânlarda kahve ikramında özel malzemeler kullanılır ve haremde kahve “kahveci güzeli” olarak tabir edilen, özel kıyafetli, çok şık ve zarif üç genç kız tarafından ikram edilir. Selamlık dairesinde bu görevi iki delikanlı üstlenir. Kahve sitil örtüsü ve sitil takımıyla ikram edilir. “Sital örtüsü, bir metre çapında, yuvarlak, kenarları sırma saçaklı, üzeri nakışlarla bezenik yuvarlak bir masa örtüsü gibidir. Her tür renkte olabilir. Kumaşı ise genellikle ipek saten veya kadifedendir. Saray sitil örtüleri inci, mücevher ve sırmayla işlendiği gibi bindallı işleme de olabilir. İşleme türünün zenginliği ailelerin varlık düzeyini simgeler. Sital, acı kahve güğümünü taşıyan bir araç olup, tombak, gümüş, pirinç(sarı) veya bakırdan yapılır. Genellikle saraylarda kullanılan tombak sitil takımı bakır üzerine altın yaldız yedirilmiş özel bir yapıttır” (Tansuğ, 1997, s. 162).

yapılan çubuğun da bir ikram ediliş usulü vardır. Bu ikram şekli eserde şöyle anlatılır:

“Misafir adedine göre çubuklar hazırlanır ve çubukçu, getirdiği çubuğu saç omzuna alıp saç eliyle tutarak içeri girer; sol elinde de çubuk tablası olurdu. En hatırlı misafirlerden başlayarak saç dizini yere koyar ve o kadar hesaplı hareket ederdi ki çubuğun baş pâresini hemen misafirin dudaklarına değecek kadar yaklaştırdı” (s. 29).

Bütün bu ikramlardaki ikram ediş tarzı ve ince ayrıntıların düşünülmesi devrin özellikle konaklarında, estetiğe hayatın her safhasında büyük önem verildiğini ortaya koyar. Ayrıca büyük bir misafirperverlik de dikkat çeker.

3. TOPLUM HAYATI

3.1. Mahalle Yaşantısı

Eski İstanbul'da, dönemin mahalleleri güvenlik ve asayiş yönüyle imam, muhtar, bekçi sacayağına bağlı kalır. Ayverdi'nin ifadesiyle *“imam dinden gelen güven ve saygının; muhtar, devlet ve hukuk nizamının; bekçi ise, din ve devlet ile bu üç müşterek kuvvet arasında sevgi ve itimat esasına dayanan”* (s. 35) bir anlayışın temsilcisidirler. Mahallelerde imam efendinin özel bir yeri vardır. Yap dediğini yapmayıp, yapma dediğini yapmak affedilmez bir suç telakki edilirken, muhtarın mahalle ile ilgili tutum, fikir ve kararları saygı ile karşılanır. Bekçi ise mahallede asayiş, şeref ve haysiyetin emanet edildiği unsurlardır (s. 36).

İbrahim Efendi konağının yer aldığı Şehzadebaşı semtindeki komşuluk ilişkilerinde karşılıklı sevgi ve saygının çok belirgin olduğu dikkat çekerken, bu semt, sükûn ve huzurun hâkim olduğu bir muhit olarak öne çıkar. İbrahim Efendi'nin komşularının çoğu da tıpkı onun gibi varlıklı kimselerdir. Bunun yanında bu varlıklı insanlar arasında onlardan gelir ve yaşam tarzı olarak ayrılan ince ruhlu, sanatkâr ve gönlü zengin insanlardan Hattat Aziz Efendi, *“mevkili şöhretli bütün komşulardan, tek başına daha ağır basan bir hazine”* (s. 148) olarak dikkat çeker. Sanatkârlığı ile öne çıkan Aziz Efendi çoğu zaman yaptığı hatların parasını bile istemeyecek kadar gururlu ve vakar sahibi bir insandır.

3.2. Ulaşım

Dönemin İstanbul'unda İstanbul'u karşı yakaya bağlayan vasıta olarak yalnız atlı tramvayın bulunduğunu belirten yazar, bu tramvayların İstanbul halkınca pek rağbet görmediğine dikkat çeker. Yazar bunun sebebini *“bu ağır arabaları çeken hayvanların aşırı zahmetleri, içli ve hisli İstanbul halkını âdeta huzursuz ederdi”* (s. 111) diyerek açıklar. Atlı tramvayın önünde bir elindeki bayrağı sallayan, öteki elindeki boruyu çalarak koşan vardacı adı verilen görevli vardır (s. 112). Sermet Muhtar Alus da bu konu

ile ilgili bir yazısında “*o devir tramvaylarının düdüklü vardacıları[nın]*” (2001, s. 107) meşhur olduğunu söyler. Alus, yazısının devamında vardacıların Cadde-i Kebir’in Dörtüol ağzı, Taksim Çeşmesi gibi kalabalık yerlerde yalınayak, başıkabak, dörtlü piriç borularını öttürdüklerini de belirtir (2001, s. 107).

3.3. Alışveriş

Eski İstanbul’da çeşitli meslekler ve esnaf dikkat çeker. Büyük konak ve köşklere kadınların alışverişe çıkma gibi bir durumları söz konusu olmaz, bunun yerine konaktan bir kadın gidip toplu siparişleri alır ve sahiplerine getirir. Dönemin ünlü mağazalarından Mir Koteri terzihanesi Beyoğlu’nda faaliyet gösteren ve gelir seviyesi yüksek bir zümreye hitap eden bir mağaza olarak dikkat çeker. Dönemin diğer mağazaları Hacopulo, Şişman Yanko ve İpekçi Kâni’dir (s. 134-135).

Ayverdi, 1894 zelzelesinden evvel Kapalıçarşı’nın “*şehrin en üstün pazarı, en seçme ve nâdir kadın eşyasının bulunduğu bir piyasa yeri*” (s. 134) olduğunu söyler.

Sokak satıcıları da devrin en sık görülen kesimidir. Mehmet Mazak’ın ifadesiyle “*Osmanlı döneminin gezici esnaftı, yani sokak satıcıları, bağırsıkları ve renkli görüntüleriyle mahallelerin ayrılmaz birer parçası[dırlar]*” (2009, s. 88). Rum sakızlı leblebici, Arnavut çiğerci, sırık hamallarına daha çok Yemiş İskelesi, Sirkeci gibi yerlerde rastlanır (s. 171). Ayrıca “*börekçi, çörekçi, simitçi, şerbetçi, su muhallebicesi, kadayıfçı, zülbiyeci, helvacı gibi mahalle aralarının iliğine kemiğine sinmiş sesler*” (s. 172) dikkat çekerken, “*renk renk kokulu baharlı macunlarını alıp alıp tahta değneklere sarmak için macun tablasının içinde duran demir çubukları avuçlarında şakırdatarak*” (s. 172) geçen macuncular da bunların arasında yerlerini alır.

3.4. Eğlence

Devrin İstanbul’unda dışarıda, özellikle geceleri vakit geçirmek ve eğlenmek anlayışına pek rastlanmaz. Buna bağlı olarak ev, eğlence hayatının, özellikle kış mevsiminde, şekillendiği yegâne mekândır. Erkekler daha çok arkadaşlarıyla sohbet, muhabbet ve saz âlemleri yaparak vakit geçirirler (s. 113). Bu devrin özellikle kış mevsimi ile özdeşleşen en önemli eğlencesi helva sohbetleridir. Bu helva sohbetlerinde “*meddah, mudhik, mukallit, Karagöz, köçek getirtilir, küme fasılları ve devrin hânendeleri tarafından mûsikî âlemleri yapılır, şiirler söylenir*” (s. 189).

Bu helva sohbetlerinde “*genç helvacı ustaları ağdalanmış şeker topunu bakır tepsiler içinde birbirlerinin ellerinden ala vere, çeke çevire uzatıp inceltmeye başlarlar*” (s. 189). Bu helva daha sonra hazırlanıp misafirlere ikram edilir.

Bunun yanı sıra bahar ve yaz mevsiminde mesire yerlerinde vakit geçirilir, buralarda eğlenceler tertip edilir. Sabahın erken saatlerinde dolmalarla helvalarla Çırpıcı ve Çamlıca gibi mesire yerlerine eğlenmeye giden zenci grupları vardır. Bunlar, türlü raks ve türkülerle eğlenirler (s. 191). Bu, büyük konaklarda aşçılık yapan ya da dolma satarak geçinen siyahi bir zümrenin eğlence anlayışıdır.

Bir başka eğlence anlayışı da işrettir. “*gün batmadan bir buçuk iki saat evvel*” (s. 198) başlayan meyhane âlemleri de oldukça renklidir. Bu renklilik şu ifadelerle dile getirilir:

“*Çok büyük küplerde ve fiçilerde bulunan şarapları meyhane apostolları, ellerinde kovalar olduğu halde, merdiven dayayarak alırlardı. Meyhaneci ustası, gün batır batmaz yerinden kalkar, eline fiske şamdanını alır, hem sofraları dolaşır hem mumları ateşlerdi. Safâ geldiniz ağalar... safâ geldiniz’ diye bir kütüğün önünden öbürüne geçmek, işret gecesinin açılış merasimi demektir*” (s. 199).

Dönemin önemli meyhaneleri Yedikule, Küçüklanga, Yenikapı ve Samatya meyhaneleridir. Bunun yanında farklı sınıflara mensup akşamcılarının gittikleri Samatya’da Altınıoğu, Fener’de İskele Gazinosu, Akıntıburnu’nda tonozaltı meyhaneleri, Balıkpazarı, Tavukpazarı, Yemiş İskelesi’ndeki meyhaneler de bilinenler arasındadır (s. 201).

4. MÜBAREK GÜNLER

4.1. Ramazan

Eski İstanbul’da Ramazan hazırlıklarına büyük önem verilir. Gerek çarşı pazarda gerekse evlerde yoğun bir telaşla bu hazırlıklar günler öncesinden başlar. Kolektif bir ruhun sevkiyle yapılan bu hazırlıklar yıkanan çamaşırlar, ütü, fırçalanmış tahtalar, temizlenen evler, elden geçirilen kilerlerle ortaya çıkar.

Bunun yanında o dönem için önemli bir yere sahip olan mahyalar da İstanbul halkını heyecanlandırır ve Ramazan atmosferine sokar. Herkes mahyalarda ne yazılacağını büyük bir merakla bekler. Ramazanın ilk gecesi hemen bütün camiler “*Hoş geldin, merhabâ, bârekallah*” gibi cümlelerle Ramazanı karşılarlar (s. 107).

Ramazanın ilk gecesi ile birlikte teravih ve iftarlarla ramazan eğlenceleri de başlar. Bu ayda zengin fakir herkesin kapısı misafire açık olur. Hatta yakın akraba ve dostlar arasında davetsiz olarak iftara gitmek de bir saygı ve nezaket kaidesi olarak dikkat çeker. Fakir fukara da unutulmaz, onlara da sofrada mutlaka yer ayrılır (s. 105).

İftara yarım saat kala başlayan hazırlıklarla iftar sofrası kurulur. İftarlıklar çeşitlilik arz eder. Küçük kahvaltılık tabakları içinde renk renk çeşit

çeşit reçeller, türlü türlü peynirler, zeytinler, sucuklar, pastirmalar, susamlı susamsız simitler vazgeçilmeyenler arasındadır. İftarlıklar kaldırıldıktan sonra bir veya birkaç türlü çorbadan herkes istediğini seçer. Daha sonra da kıymalı ve pastırmalı yumurta tepsisi ortaya getirilir. Bundan sonra da etler, sebzeler, börekler, tatlı ve meyveler servis edilir. Bu mükellef sofradan sonra da tütün ve kahve faslına geçilir (s. 105). Kısa bir dinlenmenin ardından teravih için hazırlıklara başlanır. Teravihe ayrı bir önem verilen İstanbul'da hemen her konakta bir köşe bir çeşit mescit haline getirilir ve bütün Ramazan boyunca teravih kıldırması için güzel sesli bir imam tutularak konak halkından başka civardan isteyen herkes camiye gitmek yerine burada namaz kılma imkânı da bulur (s. 106).

Ayverdi, Ramazan ayında İstanbul halkı için adeta klasikleşmiş olan Beyazıt Camii avlusundaki ramazan sergisine de yer verir. Ramazan sergisi İstanbul halkı için bir gelenek haline geldiğinden Ramazan yaklaşırken *“Beyazıt camisi avlusunda çat çat, çat çat keser sesleri, testere gıcirtıları”* (Alus, 1994, s. 134) duyulur. *“Sergiciler inşaata girişirler”* (Alus, 1994, s. 134). Bu sergide *“kalpaklıları, papaklıları, feslileri, kefiyelileri, takkelileri, külâhlıları ve henüz Avrupa, Asya ve Afrika'dan kökleri kazanmamış olan İmparatorluğun çeşitli ırktan, çeşitli milletten, çeşitli kıyafette insanlarını görmek mümkün[dür]”* (s. 126). Bu ramazan sergisi de sergiyi dolaşan halk gibi renklidir:

“Tezgâhların üstüne konmuş top top, renk renk Hereke kumaşları, elbiselikler, sırmalı döşemelikler, şallar... Süleymâniye işi dökmeden, tunç ve pirinç mangallar, sahanlar, maşrapalar, tepsiler, fiske şamdanları, mum makasları, buhurdanlar, gülabdanlar, hamam taşları... bir başka tezgâhın üstünde hâlâ sofralarından eksilmemiş olan şimşir, abanoz, bağa, fildişi kaşıklar ve gene fildişi ve abanoz üstüne altın kakmalı enfiye kutuları, ağızlıklar, Necef veya cebeli lokumdan mühürler, yüziük taşları...” (s. 127).

Ramazanı vazgeçilmez kılanlardan biri de Ramazan eğlenceleridir. İftardan hemen sonra yatanlar olmakla beraber halkın çoğu sahura kadar bekler ve bu arada Ramazana dair eğlencelere katılırlar. Ramazan yaz aylarına denk gelmişse bahçeli ve çardaklı mahalle kahvelerinde toplanılır. Ahmet Refik, *“Eskiden İstanbul halkının en çok devam ettiği yerler Karagöz, Orta oyunu ve Meddah bulunan kahvelerdi”* (1998, s. 75) bilgisini verir. Özellikle Tavukpazarı ve Vezir Hanı'nda saz şairlerinin kahvelerine gidilir. Burada zurna, çiftenâra, zillimaşa, çığırtma, darbuka dinlenerek sahur beklenir. Meddah, Karagöz, kukla, cambaz gibi eğlenceleri izlemek isteyenler Şehzadebaşı'nı tercih ederler. Bunun yanında boş arsalar kurulan oyun ve eğlence çadırları da dikkat çeker. Direklerarası eğlencelerinin yanı sıra Vezneciler'den Saraçhâne'ye kadar uzanan kısımda Ramazan gecelerine ait bir piyasa açılır ve bu insan kalabalığı da Ramazana has bir seyirlik manzara oluşturur (s. 110).

4.2. Bayram

İbrahim Efendi konağında bayramlar günler öncesinden başlar. Bayramdan on beş gün önce konakta dikiş işleri hızlanır. “*O devirde çarşıya gidip alışveriş etmek, istediği, beğendiği kumaşı seçmek diye bir âdet olmadığından, bu işi kâhya kadınlar yapar*” (s. 129). Kâhya kadın “*kendisine verilen siparişlere göre top top, renk renk kumaşları dantelleri, fistoları, kurdelâları, çorapları, mendilleri arabaya doldurarak getirip denk yavrusu paketler kalfaların odasına yıkıl[ır]*” (s. 129). Ayverdi, İstanbul Geceleri adlı eserinde Ramazan öncesi kadınların alışverişe çıkmaması geleneğinin bozulduğunu, “*yılda bir sokağa çıkan kadınlar bile, çarşıya pazara dökülür, Kalpakçılarbaşı, artık ana baba gününe dönerdi*” (1977, s. 23) sözleriyle dile getirir.

Bayram sabahı dönemin İstanbul’u için hareketli bir gündür. Henüz güneş doğmadan evlerde bir hareketlilik başlar. Bir taraftan da mahalle bekçileri:

*“Bu sabahın ayazına
Kalkın Hakk’ın niyâzına
Abdest alın ey komşular
Buyrun sabah namazına”*

Şeklinde maniler okuyarak davul eşliğinde mahalleden geçerler (s. 141).

Bu hareketlilik bütün İstanbul’da olduğu gibi İbrahim Efendi konağında da yaşanır. Konakta harem ve selâmlık halkı erkenden uyanır, evin beylerini uğurladıktan sonra hanımlarla kalfalar da giyinir ve erkeklerin dönüşünü beklerler. Namaz bittikten sonra bütün cemaat cami avlusunda bayramlaşır. Bu bayramlaşma “*vezir nâzır, ahçı, uşak, hekim, hâkim, hamma, ırgat mabedin sınıfsal farkını ortadan kaldıran belirleyici ve birleştirici kanunlarına uyararak musâfaha edip kucaklaş[ma]*” (s. 142) şeklinde olur. Eski İstanbul’daki bu geleneksel cami avlusunda bayramlaşmayı Reşad Ekrem Koçu da şu sözlerle anlatır:

“Camii şerif dâhilinde bazı zevât yekdiğeri ile bayramlaşır. Bayramlaşma, el öpmek, el öpüşmek, musâfaha ve muânaka etmekle yapılır. Camiden çıkanlar da ulemâ ve meşâyihî, yahud sinnen ileri olanların elini öpüp dualarını alırlar” (1960, s. 2285).

Daha sonra da herkes evine gidip ev ahalisiyle bayramlaşır. Bayramda çocuklar da unutulmaz, onların da büyük bir heyecanla beklediği “*bayramlık elbiseleri, çorapları, ayakkabıları, kurdelaları bayram gecesi kanepenin üstüne serilir*” (s. 133). Çocuklar bayram sabahı büyüklerinin ellerini öper ve bütün hane halkı bir arada bayramlaşır, hediyeler bahşişler alınıp verilir. Akraba ziyaretlerinde çocuklara keten ve ipekli mendiller hediye edilir.

Orta halli ailelerin çocukları bayramları daha dolu ve eğlenceli geçirirler. Fatih Camii avlusundaki bayram yerine gider, burada “*bayram günleri bayram eğlenceleriyle pek meşhur olan*” (Kaygılı, 2003, s. 99) Cinci Meydanı’nda hokkabazları, kuklaları, panoramaları, pandomimaları izlerler, dolmacı Araplardan, kuş lokumculardan, şekerçi, fıstıkçı, piyazcı, köfteci, simitçi, şerbetçi, turşucu ve macuncudan ettikleri alışverişlerle çok renkli ve eğlenceli bir bayram geçirirler (s. 133).

Eserden anlaşıldığı kadarıyla eski İstanbul’da Ramazanın ve bayramın en önemli özelliği yukarıda da görüldüğü gibi kolektif bilinçle hareket edilmesi, komşuluk ve akrabalık bağlarının güçlenmesidir. Ramazan ve bayramlarda küçüklerin büyüklere hürmeti artar, çocuklar sevindirilir ve insan ilişkilerinde normal zaman dilimlerinde rastlanmayacak derecede bir hassasiyet dikkat çeker.

5. SONUÇ

Eski İstanbul’un gündelik yaşantısından kesitlerin görüldüğü İbrahim Efendi Konağı, yazarın muhayyilesinde derin izler bırakmış olan bir dönemin konak yaşantısını günlük hayata dair yönleriyle okuyucuya aktarır. Her fırsatta büyük bir İstanbul âşığı olduğunu dile getiren Ayverdi, yaşadığı İstanbul’u efsane zannedilebilecek kadar muhteşem ve refahlı olarak tabir eder. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi dört büyük savaş görmüş, büyük bir imparatorluğun hızla çöküşüne ve yeniden ayağa kalkmaya çalışan bir milletin mücadelesine şahit olmuş yazarın birçok eserine bu acıların yansıdığı görülür. Yazar, *Kölelikten Efendiliğe, Ah Tuna Vah Tuna, Hâtıralarla Başbaşa* adlı eserlerinde gerek geçmişin ihtişamlı günlerine duyduğu özlemi, gerekse yitirilen değerlerin bir milleti ne derece maddi ve manevi zararlara uğrattığını vurgular. Bir yandan sahip olunan değerleri yeni nesle aktarma gayesi güderken bir taraftan da İstanbul’u eski günlerindeki ihtişamıyla yâd eder.

İbrahim Efendi Konağı eserini de bu arzunun bir tezahürü olarak değerlendiren yazar, eserdeki gündelik yaşantıya ait her şeyi yaşanmış bir devrin gerçek bir hayat tablosu olarak ifade eder.

Eserde eski İstanbul’un gündelik yaşantısı konak hayatı bağlamında ele alınmıştır. Bu sebeple okuyucu oldukça renkli ve şatafatlı bir hayat ile karşı karşıyadır. Konağın; gerek tefrişi, gerek hizmetli kadrosu, gerekse günlük hayata dair küçük birer ritüel özelliği gösteren sofrada misafir karşılama, ikramlar gibi ayrıntıları bir devrin kalburüstü yaşantısını gözler önüne serer. Üst gelir düzeyine sahip insanların hayatına dair olan bu ayrıntılarda, sıradan İstanbullunun yaşantısına yönelik izlere fazla rastlanmamakla birlikte, yazar anlatımını konağın dışına yönelttiğinde az da olsa sokak yaşantısı ile ilgili ayrıntılara da rastlanır. (Gelenek görenekler, sokak satıcıları, çarşı pazar alışverişi vs.). Sonuç olarak İbrahim Efendi

Konağı'nı, Eski İstanbul'da belli bir kesimin yaşam tarzını yansıtan ve İstanbul'un bir dönemine ayna tutan bir eser olarak değerlendirmek yanlış olmaz.

KAYNAKLAR

- Alus, S. M. (1994). *İstanbul Yazıları*. (E. Ş Erdiñ, F.İlkan, Haz.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.
- Alus, S. M.(2005). *30 Sene Evvel İstanbul 1900'lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı*. (F. İlkan, Haz.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alus, S. M.(2001). *Eski Günlerde*. (F. İlkan, Haz.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayverdi, S. (1999). *İbrahim Efendi Konağı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Ayverdi, S. (1977). *İstanbul Geceleri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey. (Tarihsiz). *Bir Zamanlar İstanbul*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Bayrı, M. H. (1972). *İstanbul Folkloru*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Kaygılı, O. C. (2003). *Köşe Bucak İstanbul*. (T. Yıldırım, Haz.). İstanbul: Selis Kitaplar.
- Koçu, R. E. (1960). Bayram. *İstanbul Ansiklopedisi* içinde (4, 2284-2289). İstanbul: Hüsniyat Matbaası.
- Koçu, R. E. (1960). Samiha Ayverdi. *İstanbul Ansiklopedisi* içinde (3, 1664-1667). İstanbul:Nurgök Matbaası.
- Mazak, M. (2009). *Gündelik Hayatından Renklerle Eski İstanbul*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Refik, Ahmet (1998). *Kafesve Ferace Devrinde İstanbul*. (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Sema, S. (2002). *Eski İstanbul Hatıraları*. (A. Ş. Çoruk, Haz.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Okay, O. (2011). *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tansuğ, S. (1997). Eski İstanbul'da Kahve İkram Töreni. M. Armağan, (Ed.), *İstanbul Armağanı 3 Gündelik Hayatın Renkleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.